

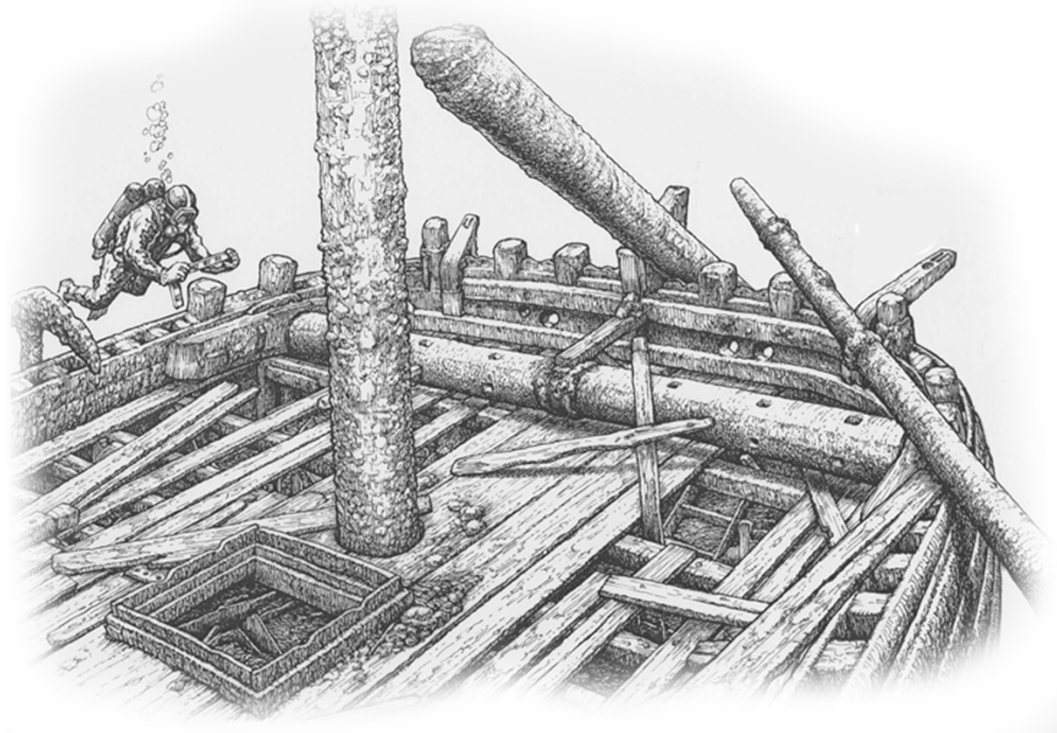
Marinarkeologen Anders Franzén.

Mest känd för att ha lokaliserat det svenska regalskeppet Vasa som sjönk 1628.
Han har även lokaliserat alla vrak i närheten av Dalarö.

och

Anders Franzéns museum i Fiskarhamnen.

Den bod som han använde vid sin vrakforskning och som förvaringsplats.

SC328

2024

Carl Gustaf Anders Franzén, 1918 – 1993, var en svensk marintekniker och amatörforskare.

Franzén var son till läkaren och sjukhusdirektören Anders Franzén och hans hustru gymnastikdirektören Ulla Franzén.

Vid en resa till västkusten insåg han att skeppsmask (Teredo navalis) inte angriper trävirke i bräckt vatten, att det just i Östersjön fanns unika möjligheter att finna välbevarade skeppsvrak.

Han största upptäckt var när han 1956 lokaliserade det sjunkna regalskeppet Vasa, som bärgades 1959 - 1961.

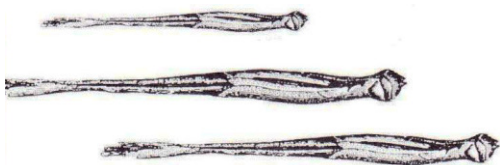
Han har även varit med och undersökt andra skepp, till exempel *Kronan*, Regalskeppet *Riksäpplet*, *Resande Man* och *Lybska Svan*.

DALARÖ OCH ANDERS FRANZÉNS FORSKNING

Anders Franzéns familj hade på somrarna bott på Dalarö sedan sekelskiftet och Anders (f. 1918) tillbringade här sina barn- och ungdomssomrar. Det var på Dalarö forskningsäventyret började. Här utvecklades Anders intressen för båtar, motorer, navigering, friluftsliv och kulturhistoria.

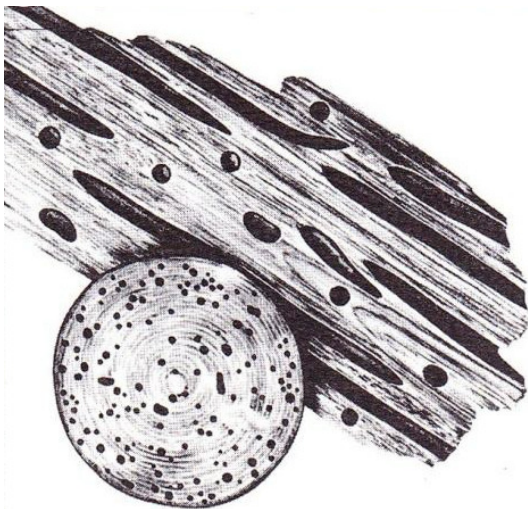
Redan som barn hade han på nära håll sett vraket av det år 1676 förlista örlogsskeppet Riksäppet utanför Aspö. Med en hemmagjord vattenkikare rodde han ut till vraket för att spana på spant och bordläggning som då skymtades ca 5-6 meter under vattenytan.

Det var på Riksäppet han gjorde sina banbrytande iakttagelser att Östersjön, p. g. a. sin låga salthalt, saknar skeppsmask. Detta faktum var visserligen känt av alla marinbiologer, men Anders Franzén var först med att dra de skeppsarkeologiska konsekvenserna av denna iakttagelse, nämligen att Östersjön är det enda hav i världen där stormaktsflottor seglat och där trä under vatten bevarats i hundratals, ja kanske tusentals år.

Skeppsmasken, *Teredo navalis*, är en maskliknande bormussla, 15-20 cm lång. I Sverige förekommer den utanför hela västkusten.

Liksom husbocken borrar skeppsmasken gångar i trä och förstör även det största skeppet byggt av ek. Musslan behöver minst 0,7 % salthalt och finns därför inte i Östersjön.

Dalarö var under några århundraden Stockholms uthamn. Skeppen kunde lätt segla hit i lämpliga vindar, medan den resterande vägen in till Stockholm kunde ta veckor i anspråk. Dalarö och i viss mån Älvsnabben kom att tjänstgöra som den svenska Örlogsflottans hemmahamn till dess man år 1679 anlade Karlskrona. Dalarös skärgård är sålunda en riktig skattgömma för skeppsarkeologer.

Historieforskning

Franzén bedrev omfattande arkivforskning om gamla örlogsfartyg och lärde sig så småningom behärska gammalsvenska.

Kring 1950 hade han sammanställt en förteckning på ett dussintal fartyg som borde vara värda att undersöka närmare.

Från 1954 koncentrerade han sig på regalskeppet Vasa inom Stockholms hamnområde.

Vasa påträffades den 25 augusti 1956.

Efter upptäckten av Vasa engagerade sig Anders Franzén därför i en omfattande lobbyverksamhet för en bärgning av fartyget. Han sände informationsmaterial om Vasa, bland annat till kungen.

Franzén såg värdet i att bärga ett helt fartyg från 1600-talet, inte bara ordna en utgrävning för att hitta föremål som kunde ställas ut på museer. Så småningom bildades en projektorganisation för att bärga Vasa.

Anders Franzén i sin forskarstuga
vid Fiskarhamnen på Dalarö.

Anders Franzéns forskningsdokument och artiklar:

Hans arkiv överlämnades av Kungliga tekniska högskolan, handlingar har också tillförts arkivet av Anders Franzéns änka Helena Franzén, bibliotekarie på Sjöhistoriska museet. Ytterligare arkivhandlingar finns på Krigsarkivet.

Arkivet innehåller inte mycket handlingar om letandet efter och bärgningen av Vasa, förutom artiklar och liknande material.

Anders Franzén och Bo Cassel.

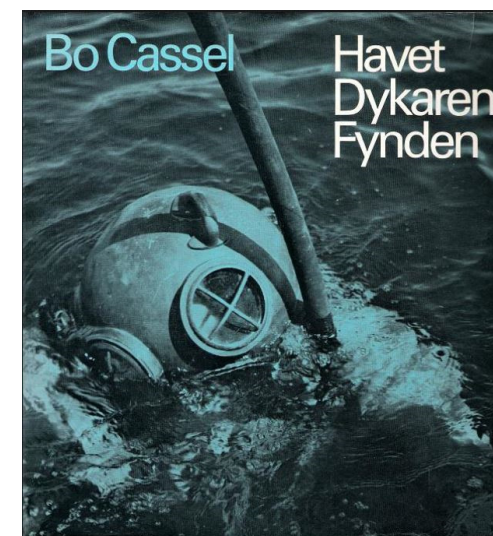
Anders Franzén hade letat efter Vasa i flera år. Plötsligt en kväll ringde han till Bo Cassel och sa "nu jävlar har jag hittat den".

Detta var inledningen till bärgningen av regalskeppet Vasa.

Vid bärgningen av Vasa deltog Bo Cassel som fartygschef på Belos.

Bo Cassel sökte till officersutbildning i Flottan, blev fänrik 1945 och valde ubåtstjänst. Under fem år på ubåt och sex år hos ubåtsinspektören i Marinstaben inriktade han sig på dykeri- och bärgningstjänst, vilket 1959 ledde till sex år som chef på bärgningsfartyget Belos.

Bo Cassel har även skrivit olika böcker om dykning.

I Anders Franzéns fältarbete för att lokalisera vraken i närheten av Dalarö har även ingått att intervjua lokala fiskare, lotsar, tullare, skeppare m. fl. som haft något intressant att berätta. Hit till botten kunde man komma och känna sig "hemma". Här mötte man kunnigt skärgårdsfolk som mästerlotsen Kurt Sjöblom (1916-1993), kusttullmästaren Erik Svensson (1917-2008) och fiskare som bröderna Kaleb Svanbäck (1899-1982) och Simon Svanbäck (1890-1967).

Den sistnämnde lämnade upplysningar som ledde till att vraket efter Gröne Jägaren som sjönk 1676 vid ön Kycklingarna sydväst om Dalarö Skans, kunde återfinnas år 1953.

I botten kunde man finna honom sent om nätterna sittande med sina anteckningar från 1500- och 1600-talens sjöhistoriska källmaterial, som han om dagarna studerat och kopierat bl. a. i Riks-, Krigs- och Stadsarkiven och på Kungliga biblioteket i Stockholm. Denna forskning ledde så småningom fram till hans välkända sammanställning över intressanta sjunkna skepp, den s.k. vrakkartan. Här redovisas 12 svenska örlogsskepp som sjunkit med man och allt.

Anders Franzén bedrev omfattande arkivforskning om gamla örlogsfartyg som han sedan undersökte närmare.

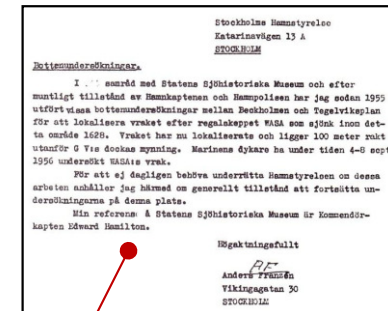
Paul Fahlén var den dykare Anders Franzén samarbetade med vid utforskning av vraken på och ikring Dalarö.

Bild från 1950-talet.

Regalskeppet Vasas lokalisering.

I augusti månad 1956 fiskade Anders Franzén med sitt plugglod upp en bit av gyttjig svartek från regalskeppet Vasa som förliste utanför Beckholmen år 1628.

Han skrev då ett första brev till berörda myndigheter om sitt livs stora upptäckt.

Stockholms Hamnstyrelse
Katarinavägen 13 A
Stockholm

Bottenundersökningar.

I samråd med statens Sjöhistoriska Museum och efter muntligt tillstånd av Hamnkaptenen och Sjöpolisen har jag sedan 1955 utfört vissa bottenundersökningar mellan Beckholmen och Tegelviksplan för att lokalisera vraket efter regalskeppet Vasa som sjönk inom detta område 1628. Vraket har nu lokaliserats och ligger 100 meter rakt utanför G V:s dockans mynning. Marinens dykare har under tiden 4-8 sept. 1956 undersökt Vasa:s vrak.

För att dagligen slippa behöva underrätta Hamnstyrelsen om dessa arbeten anhåller jag härmed om generellt tillstånd att fortsätta undersökningarna på denna plats.

Min referens till Statens Sjöhistoriska Museum är Kommendörkapten Edward Hamilton.

Högaktningsfullt
Anders Franzén
Vikingagatan 30
Stockholm

Anders Franzéns museum i Fiskarhamnen.

Den bod som han använde vid sin vrakforskning och som förvaringsplats.

Den äldsta bilden där man ser boden, 1895.

En sammanfattning av det som nu är Anders Franzéns museum

Lilla huset är en före detta saltbod som uppfördes **1865** av mästerlotsen Frans Ludvig Öhman.

Enligt uppgift var det meningen att boden skulle rivas 1912, men den fick stå kvar i oförändrat skick och övertogs av handlaren Fredrik Norberg (1874-1946) som hade diversehandel i hörnet av Odinsvägen och Dvärgbacken. Fredrik nyttjade boden för försäljning av Standards bensin och smörjoljor.

Fredrik Norbergs son, Nils Norberg (1902-1955), som övertagit boden efter fadern, sålde den 1950 till Anders Franzén, som länge sökt en bod med sjökontakt.

1950 förvärvades boden av Anders Franzén. I sjöboden finns ett pentry och en våningssäng, resten är till bredden fylld av bilder, skyltar, verktyg och allehanda föremål med maritim anknytning. **1990** omvandlades sjöboden till museum. Dalarö Hembygdsförening förvaltar sedan **2003** sjöboden. **2011** beslöt Länsstyrelsen att byggnadsminnesförklara sjöboden.

Bilder inifrån forskarstugan som visar Anders Franzéns samlingar.

Sjöbodens inredning speglar en mångsidig personlighet. Allting sparas. Ingenting kasseras i onödan. För en ständigt verksam och kreativ person som Anders Franzén kan vad som helst plötsligt komma till användning. Här finns även en våningssäng – den undre britsen har värmelampa och rullgardin för snabbuppvärmning av sovplatsen vintertid - och ett litet pentry.

Det finns mycket mer!
Museet visas efter överenskommelse med
Dalarö Hembygdsförening.

Textåtergivning från det nu nerlagda skärgårdsmuseet i Tullhuset – Anders Franzén:

Anders Franzén (1918-1993).

Anders var en svensk marintekniker och amatörforskare, son till läkaren och sjukhusdirektören Anders Franzén och hans hustru Ulla Franzén. Han växte upp i Stockholm men tillbringade ofta somrarna på och omkring Dalarö. Vid en resa till västkusten insåg han att skeppsmask (Teredo navalis) inte angriper trävirke i bräckt vatten Franzén insåg att det just i Östersjön fanns unika möjligheter att finna välbevarade vrak.

Lokalisering och undersökning av skepp.

1956 lokaliserade han det sjunkna Regalskeppet Vasa. Han har även varit med och undersökt andra skepp, till exempel Kronan, Regalskeppet Riksäpplet, Resande Man och Lybska Svan.

Kungliga Tekniska Högskolan.

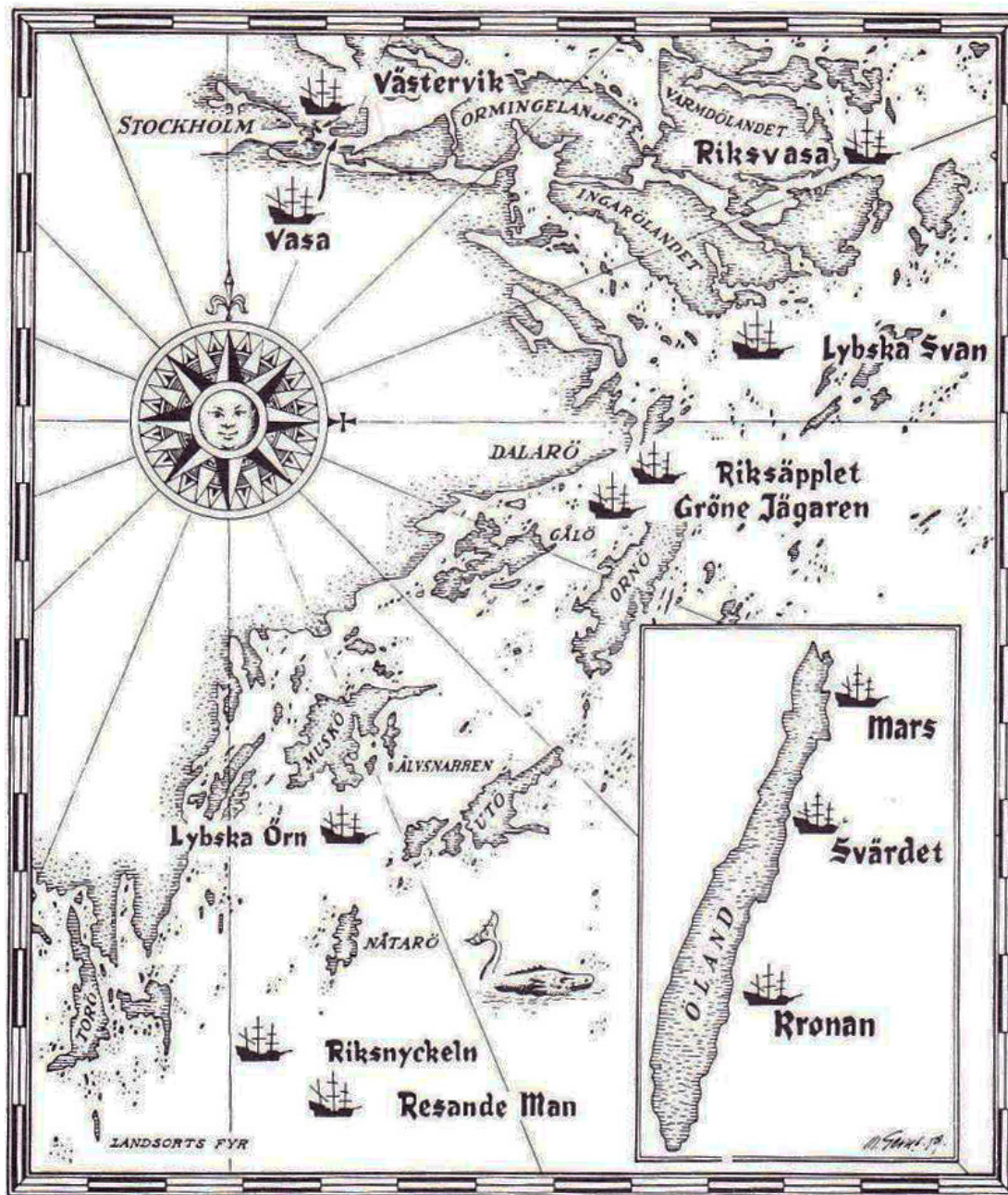
Anders började studera skeppsteknik på Kungliga Tekniska Högskolan, han avlade aldrig någon examen, utan tog i stället anställning på oljebolaget BP som oljeteknisk expert. När man ville stationera honom vid Persiska viken, övergick han i stället till Marinförvaltningen, där han verkade som marinens expert på oljetekniska frågor fram till 1979.

Arkivforskning om gamla örlogsfartyg.

Anders bedrev omfattande historisk arkivforskning om gamla örlogsfartyg och lärde sig så småningom behärska gammalsvenska. Kring 1950 hade han sammanställt en förteckning på ett dussintal fartyg som borde vara värda att undersöka närmare. Från 1954 koncentrerade han sig på Regalskeppet Vasa i Stockholms hamnområde. Han lokaliserade Regalskeppet Vasa och tog initiativet till bärgningen. Projektet lyckades och måndagen den 24 april 1961 kom Vasa upp ur djupet efter 333 års lång törnrosasömn på sjöbotten.

Franzéns sjöbod.

Anders sjöbod där han bedrev sin teoretiska forskning finns kvar nere i Fiskarhamnen på Dalarö. Dykarklockan till höger om boden är skänkt till Dalarö Hembygdsförening av Kungliga Tekniska Högskolan. Den är en replik som Anders Franzén lät tillverka för att visa den enkla dykutrustning som fanns på 1600-talet för att bärga kanoner från sjunkna skepp.

Anders Franzéns vrakkarta.

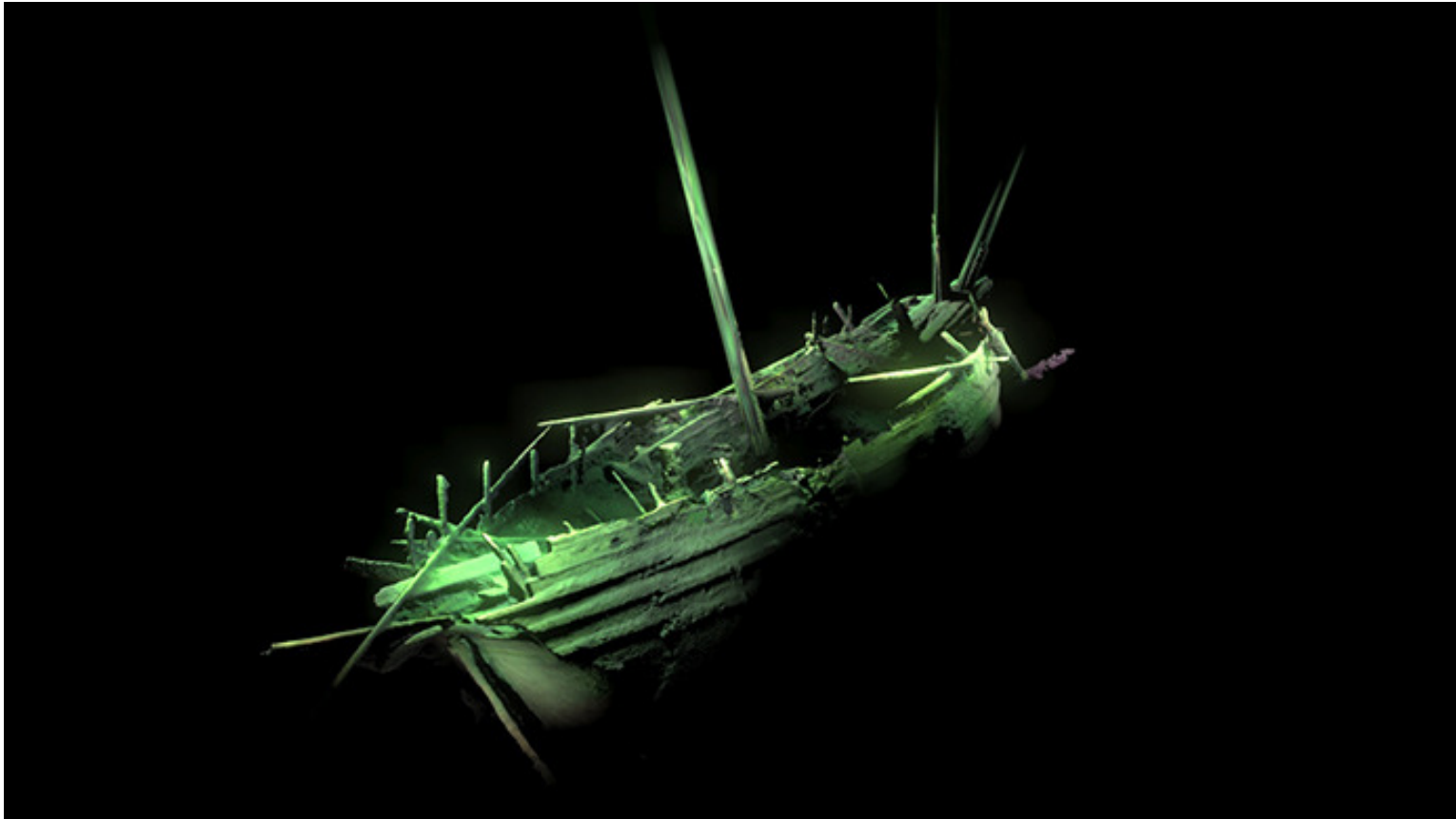
När Anders Franzén insåg betydelsen av att Östersjön saknar skeppsmask, sammanställde han i början av 1950-talet detta "marinarkeologiska program" omfattande 12 intressanta svenska örlogsskepp från 1500- och 1600-talen.

Följande skepp hade han lokaliserat:

Vasa	sjönk 1628
Riksvasa	sjönk 1623
Riksäpplet	sjönk 1676
Gröne Jägaren	sjönk 1676
Riksnickeln	sjönk 1628
Kronan	sjönk 1676
Mars	sjönk 1564
Svärdet	sjönk 1676
Västervik	sjönk 1676
Lybska Svan	sjönk 1525
Lybska Örn	sjönk 1576
Resande Man	sjönk 1660

Blandade bilder med anknytning till Anders Franzén.

Ingen inbördes ordning.

Det var David Dillner som hjälpte Anders Franzén att ta fram det plugglod som Anders använde för att lokalisera vrak, bl. a. använde han det när han hittade regalskeppet Vasa.

1 Eva Dillner.

2 Henry Wistedt.

3 Anders Franzén.

4 David Dillner.

Ombord på Davids Bunkerbåten m/s Minandra från Dalarö, se bildanalys 4006 och redovisning SC227.

David hjälper här till med bärgning av vrkgods från Riksäppet.

Invigning av Franzéns trappa i mars 1994.

Avtäckning av skylten.

Närvarande var bl. a. kommunalrådet Ulf Fridebäck och skådespelaren Louise Edlind Friberg.

Skylden invid trappan nere vid Franzéns museum.

Vy nerifrån Tullbacken upp mot Övre och Nedre Tegnérsvägen.

Vy från Övre Tegnérsvägen.

Från det nu nerlagda skärgårdsmuseet i Tullhuset – Anders Franzén:

Anders Franzéns doktorshatt.

Han var marintekniker och amatörforskare med anställning som byrådirektör vid Försvarets materielverk, därefter fick han titeln forskare vid KTH och utnämndes till hedersdoktor 1983.

Ander Franzéns bod.

Boden innan Anders F. tog över den. Den hade då varit ett förråd tillhörande handlaren Nils Norberg.

Modell av den nuvarande boden,
som nu är ett museum, förvaltat av Dalarö Hembygdsförening.

Dramatisk teckning av okänd konstnär.

Regalskeppet Vasa på Stockholms ström den 10 augusti 1628.

Anders Franzéns monter.

Föremål lånade från Franzéns bod i Fiskarhamnen.

Dykarhjälm av den typ som dykarbasen Per Edwin Fäلتing använde vid bärgningen av Regalskeppet Vasa.

Del av däckbalk från Regalskeppet Vasa.

Vattenkikare som Anders Franzén använde för att lokalisera vrak utanför Dalarö. Med vattenkikare undviks krusningar och speglingar i vattenytan.

Foto från början av 1900-talet.

Foto från 1940-talet.

Inte fullt en kvadratmeter av golvytan upptas av denna förnämliga kokvrå med rostfri diskbänk, avlopp, kokplatta och utrymmessparande skåp. Över kokplattan (vid pilen) sitter köksfläkten.

Svensk Damtidning 1973.

Anders Franzén även kallad "Vasa-Frasse". Mannen som vet allt om Dalarö och gamla skepp. Ett intresse som ledde till att vi fick upp regalskeppet "Vasa" på land. I en minimal sjöbod med anor från 1865 huserar denne mångkunnige herre. Som på fritiden kastat sig i debatten om det stora kraftverket i "grannbyn" Haninge. På besök var läkaren Marietta Kardos.

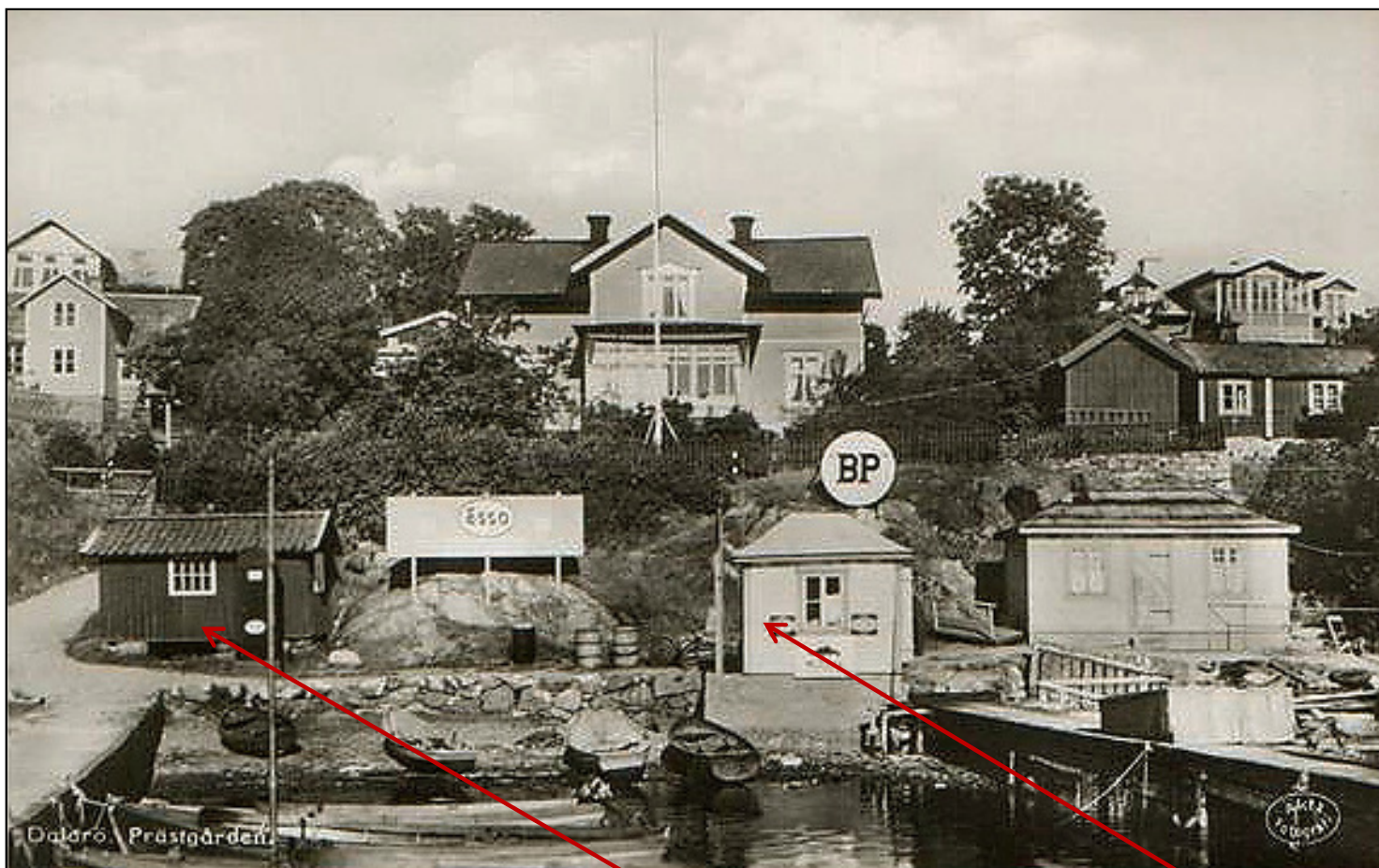
1990 skrev Dalaröbon Lennart Jansson.

En av de många som har fina barndomsminnen från somrar på Dalarö är "Frasse", som man säger på Dalarö. För Sverige i övrigt är han känd som Anders Franzén, mannen som med sitt envisa intresse för marin arkeologi lyckades lokalisera regalskeppet Vasa på botten av Stockholms ström.

I en skrift, som utgavs 1986 till Dalarös 350- årsjubileum, bidrog Anders Franzén med kunniga, roliga och ibland bitska kommentarer till Dalarös utveckling. Han påpekar bland annat att Dalarö, som var fullt utbyggt redan för 100 år sedan, har fått svårt att klara "fritidsexplosionen ":

"Genom sitt strategiska läge och sin vackra och ovanliga natur har Dalarö alltid haft ett slags riksintresse och där igenom dragit till sig en mängd utsocknes av alla slag. Det är naturligt om den fåtaliga Ortsbefolkningen tidvis känt sig ockuperad av flottans folk, av främmande sjömän, tulltjänstemän, sommargäster och bilburna ungdomar från Brandbergen alla med olika krav på service. Under juni, juli och augusti står köerna ända ut på vägen i det lilla bageriet med sina världsberömda giffjar. Desperata bilister jagar obefintliga parkeringsplatser dygnet runt på gångstigar som trampades upp på 1600-talet mellan bergsknallarna. När skolorna börjat är samhället under vardagarna lika stilla som efter den senaste koleraepidemin..."

Vy från 1940-talet med prästgården i bakgrunden.

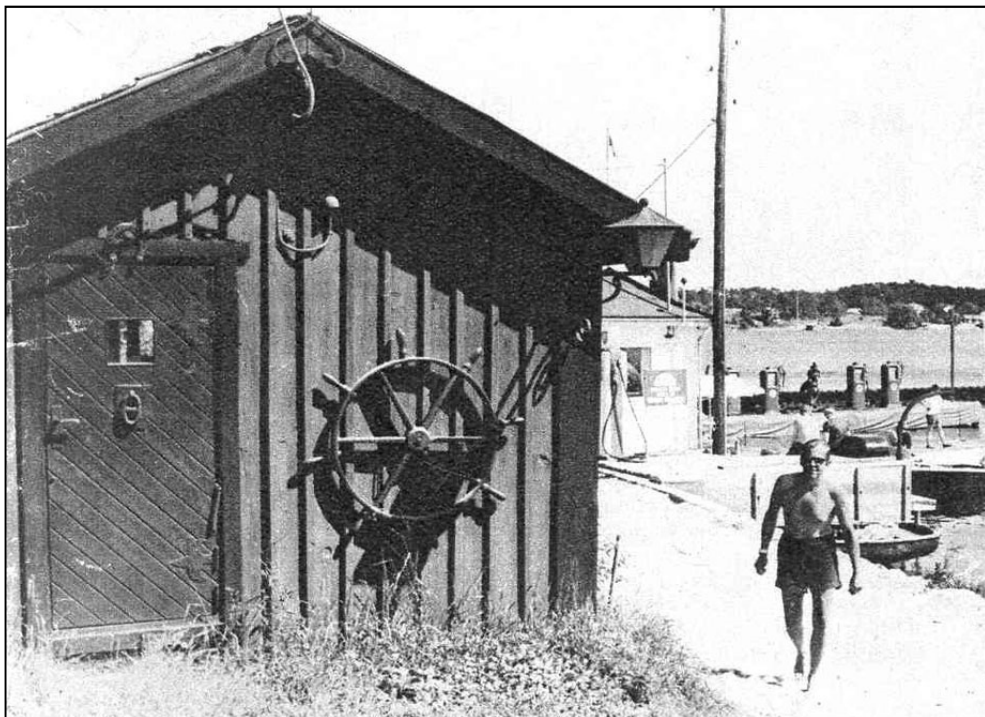
Boden som blev Anders Franzéns forskarstuga och senare Franzéns museum.

Förråd tillhörande familjen Sandbergs bensinstation som fanns här från 1923 till 1976.

Från filminspelningen av filmen *Magistrarna på sommarlov* ser vi Franzéns bod och Essoskylten som hörde till Sandbergs bensinmack i Fiskarhamnen. 1941.

Magistrarna på sommarlov var en svensk långfilm i regi av Schamyl Bauman. I huvudrollerna ses Alice Babs och Karl-Arne Holmsten. Filmen är en uppföljare till *Swing it, magistern!* från 1940. Vissa scener spelades in på Dalarö.

Idun Veckotidning 1960.

2005.

Överlämnande av gåvobrev från Anders Franzén till
 AFS (*Anders Franzéns Stiftelse*) , Torsten Ryde,
 Leif Andersson, Bo Malmsten, Torbjörn Landström.

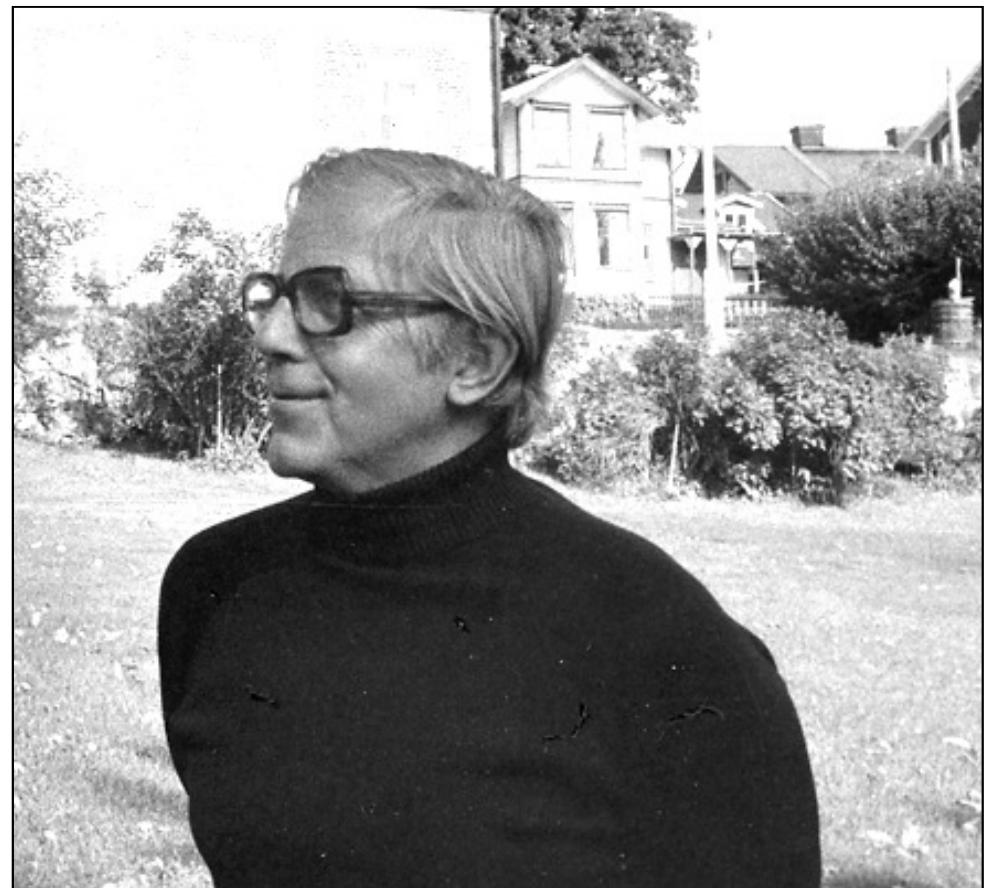
Anders Franzén 1990.

Anders Franzén vid första provlyftet av föremål från Vasa 1958. Regalskeppet Vasa bärgades 1961.

**Bild ur boken Vasa, regalskeppet i ord och bild.
Krigsarkivet 1960.**

Tullhusparken 1970-talet.

1960-talet.

**I bakgrunden syns bensinstationen som öppnade
1923 i Fiskarhamnen och fanns där fram till 1986 då
den flyttade till Hotellbryggan.**

Var ratten på bodens vägg kommer ifrån är okänt.

**Schweizerdalen 1920 / Henrik Aurosenius,
Lars ?, Anders Franzén.**

**Anders Franzén, Sigge Urwitz, Edvard Sjöblom inne i
apoteket. Verksam i aktionsgruppen "Rädda Dalarö
apotek". Bakom disken apotekare Forsling till höger.**

Anders Franzén vid bärgningen av Vasa, 24 april 1961.

	Anders Franzén Stiftelsens Museum SJÖBODEN, FISKARHAMNEN <u>130 54 DALARÖ</u>			
	Innehavaren av denna biljett är berättigad till ett besök på nedanstående museer under allmän visningstid från <u>2/7</u> till <u>31/12</u> 19 <u>90</u>			
Biljett No <u>2</u>		Seth Neuman Seth Neuman Museiintendent Tel. 0750-510 05		
Sjöhistoriska museet ☐	Vasamuseet ☐	Dalarö skärgårdsmuseum ☐	Kalmar läns museum ☐	
Vid museibesök kryssas i respektive ruta.				

Biljett till Anders Franzén Stiftelsens Museum utfärdad av Seth Neuman.

1. Bodekull	4. Två vrak	6. Jutholmsvraket	9. Tre okända vrak	12. Fyra vrak
2. Anna Maria	5. Tre små skutor ovanpå varandra, sista 1912.	7. Riksäppet	10. Gröne Jägaren	13. Hulda
3. Bellevuevraket eller Krukmakarskeppet	Gustaf Eriksson (1850-1912), såg vraken hemifrån.	8. Tre okända vrak	11. Ingrid Horn	

Vrak som Anders Franzén förtecknat.

Anders Franzens arkiv

1996:009

Anders Franzén levde 1918-1993. Han var marintekniker och till 1979 byrådirektör vid Försvarets materielverk och därefter forskare vid Tekniska högskolan i Stockholm. Han blev teknologie hedersdoktor där 1983 och fick professors namn 1992.

Efter ett tråget arkivarbete och letande i Stockholms ström lyckades vrakspecialisten Anders Franzén lokalisera Vasa 1956. Han tog sedan initiativet till skeppets bärgning. Regalskeppet Kronan, som kapsejsade 1676, lokaliserades 1980 också under ledning av AF.

Hans arkiv överlämnades av Kungliga tekniska högskolan, handlingar har också tillförts arkivet av Anders Franzéns änka Helena Franzén, bibliotekarie på Sjöhistoriska museet. Ytterligare arkivhandlingar finns på Krigsarkivet.

Arkivet innehåller inte mycket handlingar om letandet efter och bärgningen av Vasa, förutom artiklar och liknande material.

Se även Wasanämndens arkiv.

Malin Joakimson

Anders Franzéns efterlämnade arkiv bestod vid uppordningens början av 17 flyttlådor och 4 mindre lådor arkivmaterial samt en pall med publikationen HMS Kronan, engelsk version.

Arkivet får anses som grovsorterat och indelat i serier. Där materialet har varit ämnesordnat av AF har samma ordning bibehållits och "löst" material har tillförts serierna.

Arkivet har krympt rejält beroende på att många kopior är bortgallrade. AF hade kopior på det mesta, ibland upp till 10 ex av varje.

Tillskapade serier är serierna med tidningsklipp, fotografier, manus och förlagskontakter.

Helena Franzén och Gunvor Vretblad

År 2021 tillfördes ytterligare material till Anders Franzéns arkiv. Det fick signum F10:5 & F10:6.

Handlingarna påträffades i en kartong i ett förråd på plan 7 år 2013. Innehållet är en blandning av handskrivet och maskinskrivet/datorutskrivet material.

De flesta handlingar är skickade som brev och meddelanden från Franzén till Lars-Åke Kvarning (född 1931, avdelningschef 1964-1987, museidirektör 1987-1990, överintendent och museichef 1990-1996) men det finns även andra typer av handlingar i materialet.

Många av handlingarna rör Vasa och Vasamuseet men det finns även handlingar som rör andra fartyg och marinarkeologiskt arbete.

Materialet visar Franzéns engagemang i frågan om Vasamuseets placering på Galärvarvet och senare Sjöhistoriska museets tänkta flytt dit. Där hade han en vision om "Sveriges maritima centrum", ett "Maritimt Skansen". I uppvaktningar, skrivelser och snabba utkast klagar han över SSHM:s brist på maritim kompetens och marknadsföringskunnande. Franzéns upplevda motsättningar med SSHM i olika frågor skiner ofta igenom.

På grund av sin kännedom om Franzén samt den tidsperiod och de frågor som materialet rör fick Klas Helmerson, tidigare Vasachef, i uppdrag att gå igenom materialet. Materialet i kartongen var inte sorterat kronologiskt eller ämnesmässigt. Så är det inte heller nu men Klas Helmerson har skrivit en utförlig förteckning över materialet, med korta sammanfattningar av varje handling, som bifogats handlingarna i F10:5.

Kristin Ytterborg, 2021-07-0